

11 ตัวชี้วัด ประชากรไทย กับสุขภาพ

“จากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง และลักษณะของประชากรไทยในมิติต่างๆ การคาดการณ์เกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและการวางแผนเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือโดยเฉพาะในประเด็นด้านสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญและท้าทายต่อสังคมไทย”

11 ตัวชี้วัด ประชากรไทยกับสุขภาพ

ในปีนี้ สุขภาพคนไทย 2555 นำเสนอ 11 ตัวชี้วัด ภายใต้หัวข้อเรื่อง “ประชากรไทยกับสุขภาพ” ซึ่งพยายามสะท้อนข้อมูลตัวเลขและข้อเท็จจริงการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นกับประชากรไทยในด้านต่างๆ ทั้งการเกิดการตาย และการย้ายถิ่น อีกทั้ง นำเสนอนัยยะของการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่มีต่อบริบทของประเทศ และสุขภาพคนไทยในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพชีวิตและการพัฒนามนุษย์ ผลกระทบต่อกำลังแรงงาน และมิติทางเศรษฐกิจ ด้านครอบครัวและการเกื้อหนุนทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อระบบบริการสุขภาพ รวมถึง วิวัฒนาการของนโยบายทางประชากรของประเทศที่ผ่านมา และในอนาคต

ปัจจุบัน ประชากรไทยมีอัตราการเพิ่มที่ค่อนข้างต่ำ จำนวนประชากรในราชอาณาจักรไทยตามสำมะโนประชากรและเคหะ ครั้งล่าสุด ปี 2553 อยู่ที่ 65.9 ล้านคน (รายงานผลล่วงหน้า) ในจำนวนนี้ประมาณเกือบ 3 ล้านคนเป็นคนที่ไม่มีสัญชาติไทย แม้ “ขนาด” ของประชากรจะค่อนข้างเกือบคงที่ หรือเพิ่มขึ้นไม่มาก แต่ “โครงสร้างอายุ” กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ในขณะที่สัดส่วนประชากรวัยเด็กลดลงอย่างต่อเนื่อง ประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) กลับมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเป็นถึงร้อยละ 13 ของประชากรทั้งหมด และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นต่อไปอีก กล่าวได้ว่า ประเทศไทยกำลังก้าวสู่การเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” โดยสมบูรณ์

เหตุผลสำคัญที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรข้างต้น คือ การลดลงอย่างต่อเนื่องของอัตราเกิด

และภาวะเจริญพันธุ์ของคนไทย จากในอดีต 30-50 ปีก่อนที่จำนวนเด็กเกิดในประเทศเคยมากถึงว่าหนึ่งล้านคน ปัจจุบัน ได้ลดเหลือเพียงประมาณ 7-8 แสนคน เช่นเดียวกับ อัตราเจริญพันธุ์รวม จากที่เคยมีมากถึง 6 ลดลงเหลือเพียง 1.6 เหตุผลสำคัญที่สอง คือ สุขภาพที่ดีกว่าแต่ก่อนและแนวโน้มอายุคาดเฉลี่ยที่ยืนยาวขึ้นของคนไทย จากในอดีตโดยเฉลี่ย อยู่ที่ประมาณ 50 ปี ปัจจุบัน ได้เพิ่มเป็น 73 ปี อันเป็นผลจากคุณภาพการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น และการพัฒนาด้านสาธารณสุข ระบบบริการทางสุขภาพของประเทศ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ขณะนี้คนไทยตายราว 4 แสนกว่าคนต่อปี ประเด็นที่สำคัญคือ การตาย และการเจ็บป่วยในปัจจุบันมีสาเหตุมาจากโรคไม่ติดต่อ จากพฤติกรรมกรรมการกินและการใช้ชีวิตที่ไม่เหมาะสมของคนไทยเพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอย่างมาก

ในประเด็น “การย้ายถิ่น” อัตราการย้ายถิ่นภายในประเทศของคนไทย แม้จะมีลักษณะยึดหยุ่นตามสภาพเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลา แต่ที่ผ่านมามีแนวโน้มลดลง โดยอยู่ที่ประมาณ ร้อยละ 3 ของประชากรทั้งหมด ในปี 2552 สาเหตุหนึ่งน่าจะมาจาก การขยายตัวของ “ความเป็นเมือง” ในประเทศไทยที่มีลักษณะเป็น “การขยายเมืองไปหาคน” เพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีตที่เป็น “คนย้ายถิ่นไปหาเมือง” ผลกระทบจากการย้ายถิ่นต่อสุขภาพ ทั้งทางกายและทางจิตใจของตัวผู้ย้ายถิ่น รวมถึงสมาชิกในครอบครัวต้นทาง โดยเฉพาะเด็กและคนชรา เป็นเรื่องที่สังคมไทยต้องเฝ้าระวังและให้การเกื้อหนุน

ปัจจุบัน กระแสความต้องการแรงงานย้ายถิ่นข้ามชาติ โดยเฉพาะจากกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านมีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แรงงานข้ามชาติจำนวนมากยังคงมีปัญหาเรื่องสถานภาพและการไม่มีหลักประกันทางสุขภาพ ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็น จากการส่งเสริมการเป็นศูนย์กลางสุขภาพของเอเชีย จำนวนคนไข้ต่างชาติที่เข้ามารักษาตัวในประเทศไทยมีทิศทางเพิ่มขึ้นทุกปี แม้จะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศ การเฝ้าระวังและเตรียมรับมือกับผลกระทบในด้านลบที่อาจจะเกิดต่อระบบบริการสาธารณสุขและคุณภาพของบริการสำหรับคนไทยเป็นเรื่องที่ผู้เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญ

จากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่เกิดขึ้น จำนวนการเกิดของเด็กไทยที่น้อยลงอย่างต่อเนื่อง อาจไม่ใช่ประเด็นที่สำคัญเท่าว่า จะทำอย่างไรให้เกิดและการเติบโตของเด็กไทยทุกคนเป็นไปอย่างมี “คุณภาพ” ที่ผ่านมา การพัฒนามนุษย์และโอกาสในการได้รับการศึกษาของคนไทยนับว่าดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง อัตราการเข้าเรียนหนังสือในทุกระดับชั้นสูงขึ้น เช่นเดียวกับจำนวนปีของการศึกษาโดยเฉลี่ย อย่างไรก็ตาม “ความไม่เท่าเทียม” ของการได้รับโอกาสในการศึกษาก็พบว่ายังคงมีอยู่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้หรือในแต่ละภูมิภาคของประเทศ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” ย่อมกระทบต่อขนาดของกำลังแรงงานและภาคการจ้างงานในประเทศ รวมถึงภาวะพึ่งพิงที่เพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุต่อประชากรวัยแรงงาน อีกทั้งสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ครอบครัวไทยมีขนาดเล็กลง ทำให้ความสามารถในการดูแลและเกื้อหนุน “ผู้สูงอายุ” มีแนวโน้มลดลงตามจำนวนเด็กเกิดที่ลดลงมาโดยตลอด การพัฒนาเพื่อเพิ่มผลิตภาพแรงงานไทย และเพิ่มทักษะการทำงานแก่แรงงานสูงวัยให้สามารถอยู่ในตลาดแรงงานได้ยาวนานขึ้น พึ่งพิงตนเองได้มากขึ้น เป็นเรื่องที่ควรเร่งส่งเสริม เช่นเดียวกับการสนับสนุนการออม การขยายความครอบคลุมของระบบหลักประกันทางรายได้แก่ผู้สูงอายุ และการส่งเสริมบทบาทของ “ชุมชน” ในการดูแลและเกื้อหนุนผู้สูงอายุในอนาคตให้เพิ่มมากขึ้น

จากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ระดับ “การบริโภคทรัพยากร” รวมถึง “การปล่อยของเสีย” ของคนไทยที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีทิศทางสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การให้ความสำคัญกับ “ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม” และความพยายามในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรและพลังงาน รวมถึง กิจกรรมต่างๆ ที่เป็นสาเหตุหรือปัจจัยเร่งให้เกิด “ภาวะโลกร้อน” จึงเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายต้องสนับสนุนและสร้างความตระหนัก

การเพิ่มขึ้นในสัดส่วนประชากรสูงอายุ นำไปสู่ข้อเสนอต่อการวางแผนเตรียมรับมือของระบบบริการสุขภาพไทยที่จะมีอัตราการใช้บริการในอนาคตที่สูงขึ้น โดยเฉพาะบริการสุขภาพที่มีต้นทุนสูง ในด้านหนึ่งถือเป็นผลดีจากการดำเนินโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่ทำให้คนไทยโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเข้าถึงบริการที่จำเป็นได้ดีขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง ภาระค่าใช้จ่ายทางสุขภาพได้เพิ่มสูงขึ้นโดยเฉพาะมาจากภาครัฐ ดังนั้นจำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินถึงผลกระทบที่จะเกิดจากค่าใช้จ่ายทางสุขภาพที่สูงขึ้น และการตั้งตัวของทรัพยากรทางสุขภาพที่มีในปัจจุบัน ทั้งในด้านทรัพยากรบุคคลและด้านสถานพยาบาล

ในช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา นโยบายประชากรของไทยมุ่งการลดอัตราเพิ่มประชากร ด้วยเกรงว่าการเพิ่มของประชากรที่มากเกินไปจะกระทบต่อการพัฒนาประเทศ มาตรการต่างๆ ที่ออกมาเห็นได้ชัดว่าประสบความสำเร็จอย่างสูง แต่หลังจากนี้ ในสถานการณ์ที่จำนวนการเกิดมีแนวโน้มลดลง การกำหนดทิศทางนโยบายที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมหรือการออกมาตรการเพื่อเอื้อต่อการมีบุตร การพัฒนาคุณภาพประชากรในด้านต่างๆ จึงเป็นความท้าทายที่สำคัญสำหรับประเทศไทย เพื่อการมีประชากรที่เหมาะสมทั้งในด้านของ “ปริมาณ” และในด้าน “คุณภาพ”

